

**Klişeleri Kırma Mücadelesi Veren Yazar:
Levent Gültekin *Yaklaşan Kasırga* (2022)**

5 Ağustos 2022

Türk edebiyatında sıkça karşılaştığım bir anlatı tarzı var: Aynı fikri defalarca tekrarlama. Ezberci toplumlarda, aynı dilsel kalıbı tekrarlayarak ezberlemek, alışkanlık haline gelince, okuma alışkanlığı ve eleştiri ruhu gelişmemiş geniş okur kitlelerinin yazarları da ‘tekrarı’ bir yöntem olarak işlevselleştirmeye başlıyorlar. Paylaşılacak istenilen düşünceyi okura defalarca anlatarak belki birinci dinlemede değil ama diğer bir dinlemede aklına yatar çabası var. Tabii ki her yöntem denenmeli ancak tekrara dayalı anlatım işlevsel olsaydı Aziz Nesin sonuç almış olurdu, diye de düşünmeden edemiyor insan.

Çoğunlukla ekranlarda ve sosyal medyada dinleme fırsatı bulduğum, bakış açısını genelde beğenerek izlediğim Levent Gültekin de konuşurken ve yazarken ‘tekrarı’ yoğun olarak kullanan bir yazar. Gültekin’in hedeflediği okur ve dinleyici kitlesi bir taraftan geniş halk yığınları, diğer taraftan kalıplaşmış zihinlere sahip her siyasi yapıda insan olabilir. Fakat gerçek şu ki yığınlar ve klişeleşmiş fikirleri savunanlar, kendilerinde eksikliğini hissettikleri güç ve tahakküme sahip bir liderin söylevindeki tekrarlanan kalıpları algılamaya, tekrarlayarak aktarmaya hazırlar. Güç uygulama ve tahakküm edebilme yetisi ise gerçek yazarlarda yok, istemezler de; her ikisini efektif kullanan ise genellikle iktidarda ve/veya çeperinde yer alan politikacılarıdır.

Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu gazeteci-yazar Gültekin - diğerlerini okuyamadım - bu üçüncü kitabında, iyi gerekçelendirilmiş ve somut örneklerle güçlendirilmiş tezlerini akıcı, sade ve anlaşılır bir üslupla dile getirmektedir. Ayrıca klişeleri ve tabuları yıkıyor; siyasi partileri, siyasi aktörleri ayırım yapmaksızın olumlu yönleriyle olduğu kadar olumsuz yönleriyle de – bu konularda dilinin kemiği yok – sergiledikleri davranış ve söylemlerini örnekleyerek düzeyli bir üslupla dile getiriyor. Yazının girişinde, Levent Gültekin’in birçok fikrini paylaştığımı belirtmiştim. Her okur gibi ben de beğendiğim veya eleştirdiğim tümceleri, yanına veya altına çizgi çekerek görünür kılıyorum. Gültekin’in *Yaklaşan Kasırga* adlı eserini okurken pek çok özdeyiş niteliğindeki düşüncesini işaretledim. İşaretlediklerimden altına imza atmaya hazır olduğum bir seçki paylaşmak isterim:

- “Komünist Manifesto’yu okuyarak solcu olmadığımız gibi İslamcılığın bütün felsefesini anlayarak da İslamcı olmadık. Ülkeyi daha çok

sevdiğimiz için milliyetçi olmadığımız gibi Atatürk'ü, onu felsefesini daha iyi anladığımız için de Atatürkçü olmadık (s. 20).”

- “Benimsediğimiz değerler, o değerlere karşı olanlar tarafından değil, tam tersine onları çok önemseyeni söyleyenler tarafından tahrip edildi (s. 74).”
- “Barış, yüksek bir demokrasi ve adalet kültürü, dahası olgunluk gerektiren bir eylemdir (s. 77).”
- “Toplumda genel olarak karşı mahallenin ılımlısına, kendi mahallesinin ise radikaline hayranlık var (s. 100).”
- “Bir siyasetçiye hayran olmak, [...] yanlışlarını görmezden gelmek bana göre cehaletin göstergesidir (s. 205).”

Ülkedeki gidişatın düzeltilmesinde toplumun bizzat kendisine iş düştüğünü, kendilerini demokrasi havarileri konumuna yükselten AB veya ABD gibi Uluslararası güçlere değil “onlara rağmen” bunun gerçekleştirileceğini Can Dündar da yorumlarında biraz umut, biraz beklenti, biraz da telkin şeklinde ifade etmektedir. Her ne kadar, toplum seçtiği yönetimlerle kendi yolunu çizer veya değiştirir, dense de; kitlenin toplumsal tercihlerini bilinçli bir seçimle yapabilmesi için özgür ve demokratik eğitime, ayrıca kitlelerin doğru bilgiye ulaşma hakkına erişmesiyle mümkündür.

Tekrar Levent Gültekin'in eserine dönelim. Gültekin'in Nisan 2022'de yayınlanan, Türkiye'nin - doğrudan belirtilmese de - iç veya dış siyasi entrikalarla ve senaryolarla nasıl “Ortadoğululaştırılmak” istendiğini değerlendirdiği *Yaklaşan Kasırga* adlı siyasi ve sosyolojik bakış açılı denemesinde, Türkiye'de “gerçek mağdurlar” üzerinde kısaca duracağım.

İslami düşüncenin hâkim olduğu bir “mahalleden”¹ gelen Gültekin, Cumhuriyet dönemi boyunca, dini kendine referans alan insanların laikliğe bakışları ile laiklerin dindarlara bakışını - kendisinin de ifade ettiği gibi, kendi penceresinden - genellemelerle özetliyor. Ancak bireysel deneyimlerinden yola çıkarak yani düşüncelerindeki veya dünya görüşündeki değişimi, bir de siyasi oyunları olabildiğince ayrıntılı, eleştirel ve en güzeli de pek çok benzetme tekniğine başvurarak aktarıyor.

Levent Gültekin'in uzun süre aidiyet duygusu beslediği topluluğa tuttuğu ayna (sosyolojik terminoloji ile *ayna benlik*) ile yabancı değerlendirmesi, yani dışarıdan bakış sosyolojik açıdan örtüşmüyor, örtüşmesi de beklenemez.

¹ “Mahalle” kavramı başlı başına tartışma konusu. Ülkeye, 1960'ların ikinci yarısına kadar düşence boyutunda yön veren metropoller olmasına rağmen siyasi erki, mahallelerden oluşan köy, kasaba ve küçük kentler belirlemişti. Ardından da seçtiği güce tabii olmuştu. Ancak 1970'lerden beri iç göç sonucu kentleşmeye bağlı olarak kentlerin ağırlığı belirleyici olmaktadır.

Şöyle ki: Kendini demokrat olarak tanımlayan bir aile ortamında yetişen benim gibi insanların penceresinden baktığımız zaman, Cumhuriyet döneminde dindarların, bir solcu, bir Kürt, bir Alevi, bir Ermeni veya bir Hıristiyan azınlık gibi ötekileştirildiğine - genelleştirilecek oranda - tanık da olunmamıştır, buna inanmak da oldukça zordur. Cumhuriyet devrimleri sırasında tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla aslında sadece Kızılbaş-Alevilik ve bir ölçüde de Bektaşilik inanç ve kültürü baskılanmış, açıkça sürdürülememiştir. Oysa her zaman İslamiyet'in dört mezhebinden birinden iktidara taşınan temsilcisi sayesinde devlet destekli Diyaneti, camisi ve imamı ile söz konusu cemaatler, üstü örtük desteklendiler ve artık açıkça desteklenmeye devam ediliyorlar. Dönüp 1920'lerden günümüze kadar baktığımızda başta Sünni inanç olmak üzere her dört mezhebin camileri açık, İslam'ın beş şartına dayalı ibadetleri serbest, tarikatları faal ve inançlı dede ve ninelerin toplumsal saygınlıkları hep korunmuştur. Hakkında olumsuz imaj oluşan bir tek grup, pahacı ve hilebazlıkla suçlanan 'çember sakallı esnaftı'. Cumhuriyet'in ilk meclisinden itibaren siyasi destekçileri o denli güçlüydü ki sonraki yıllarda Köy Enstitüleri'ni kapattırdılar, Kur'an kurslarını hep açık tuttular ve 1970'lerden itibaren de şiddet odaklı ne kadar güçlü örgütlendikleri ortaya çıktı. Laik Cumhuriyet'te ise oruç tutmayanlar dayak yedi, bazen de öldürüldü. Yerelde o denli örgütlüydüler ve hâlâ örgütlüler ki köy ve kasaba halkına, öğretmenler değil, hacı-hocalar önderlik etti ve ediyor.

Levent Gültekin *Yaklaşan Kasırga* adlı eserinde, kendi sosyalizasyonunda İslami düşünce tercihinin ve yaşadığı iç göç deneyimine paralel değişen/değişmeye açık dünya görüşünü olabildiğince şeffaf paylaşmaktadır. Bireysel gelişimine paralel Türkiye'deki siyasi İslam'ı ise samimi ancak yüzeysel hikâyeleştirmektedir. Halkın, günlük yaşama ve öteki dünyaya (!) dair bakış açısını -1946'lı yıllardan sonra - dinsel açıdan belirleyici kılmak üzere iktidar ve muhalefetin bazı aktörlerinin elbirliği yaptığını ve sonuçta AKP'yi iktidara taşıdığını da ortaya koyuyor. "Diğer mahalleden" olan bizlerin, kemikleşmiş ve 'mağdur' AKP seçmen kitlesinin psikolojisini siyasi İslam duruşunu anlamamızı isterken; yazarın kendisi de 'dindarların' 100 yıllık Cumhuriyet tarihinde yaşadıkları mağduriyete tercüman olmayı amaçlıyor. Benzer duruşu, "her mahallenin aydınının" (*aydın* kavramı tartışılmalı) ve siyasetçisinin de gerçekleştirmesini, kendi mahallelerinden çıkıp diğer mahallelere seslenmelerini öneriyor. Bunun için de karşılarındaki topluluğun "acısını bilmek, travmalarını, hassasiyetlerini hesaba" katabilmeleri için, "dil sorununu çözmeleri" yani kullanılan dile ve üsluba dikkat etmeleri gerektiğinin altını çiziyor (s. 108).

Levent Gültekin'in ileri sürdüğü bu tez veya beklentiye kesinlikle katılıyorum. Fakat her mahalle, diğer mahallenin üyelerini kucak açmış beklemiyor. Burada aklıma, 1961'den beri pek çok kez yeniden çekilen *West Side Story* (*Batı Yakası'nın Hikâyesi*) filmi geldi. Sevgi, aşk ve dostluk dahi farklı etnik kökenli (Amerikalı ve Porto Rikolu) iki sokak çetesi arasındaki rekabeti ve klikleşmeyi aşamıyor. Sivil, politikacı ve asker... Herkes, toplulukların kültürel farklılıklarını, kendi egoları için kaşıyor. 1995 Temmuz ayında, uzaktan tüm dünyanın, yakında/yerelde Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün gözü önünde Srebrenitsa Katliamı; ülkemizde ise 1978 Aralık ayında Maraş Katliamı, 'birbiriyle kaynaşmış topluluklar arasında' diye düşündüğümüz ancak maalesef birbiriyle kaynaşmadığına şahit olduğumuz, birinin diğerine karşı kalkıştığı katliam yaşandı. Bariyerler kolay yıkılmıyor. Bedel ister... Almanya 1618-1648 yılları arasında Katolik ve Protestan mezhep çatışmalarında 30 Yıl Savaşları'nı yaşadı ve o tarihten beri cemaatler, kiliseler ve yöneticiler birbirini kabul ederek yaşıyorlar. Anadolu topraklarında da insanlar çok bedel ödedi. Ancak bütün toplumu kapsayan gerçek anlamda laik ve demokratik bir aydınlanma hâlâ yaşayamadığımız için sonuç alınamadı/alınamıyor.

Sosyalist devrime inancı sonsuz olan bir yakınım şöyle diyor:

“Burjuva demokratik devrimini tamamlamayan ve aydınlanmayı yaşayamayan bizim gibi toplumlarda; yaşama ve sosyal ilişki ve çelişiklere sınıfsal açıdan bakamayan kitle, kişisel ve toplumsal sorunların çözüm yöntemini hemşerilik, kimlik, mezhep ve inançlar üzerinden aramaya koyulur. Ama tarihsel ve sosyal perspektiften bakıldığında bu yaklaşım kalıcı bir çözüm üretme ve toplumsal bütünlük ve dayanışma yaratma yerine, toplumu hücrelerine kadar ayrıştırır. Egemen sınıflar ve onların farklı retoriğe sahip gibi görünen siyasi temsilcileri de toplumun belirli bir kesimini kendi kontrollerinde konsolide ederek her türlü hak ve toplumsal eşitlik taleplerini devlet gücünü kullanarak bastırırken – toplumun belirli bir kesiminin rızasını almışçasına - daha rahat hareket etmektedirler.”

Sorunları sınıfsal boyutta değerlendirmeyen Levent Gültekin, toplumsal barışı mahallelerin birbirine - karşılıklı empati kurarak – yönelmelerinde görüyor. Ayrıca, başta dindar mahalle olmak üzere bütün mahallelerle böyle bir dayanışma veya işbirliğini, haklı olarak iki hedefe kilitliyor: İlk aşamada tek-adam-rejimini değiştirme; ikinci aşamada da Türkiye'nin Ortadoğululaştırılmasının önüne geçme. Her mahallenin aydını kendi mahallesine sesleniyor, diyor. Doğru! Ancak her mahallenin fanatik demagoglarıyla aydınlarını birbirine karıştırmamalıyız. İslami mahalle “aydın” yetiştiremediği için, yetiştirdiği “aydın” da artık mahallesi tarafından kabul

görmediğinden, kendi mahallesinde olumlu değişim gerçekleştiremiyor. Kaldı ki belli bir toplumsallaşma sürecinden geçmiş kimseyi değiştiremeyiz. Ektiğimiz tohumların hasadını toplarız. Ailede, hümanist, demokratik değerler yerine alenen İslami değerleri uygular, eğitimin örtülü programlarında da bu düşünceyi manipüle edecek önlemler alınınca, mahalleler-üstü bir birliktelik sağlamakta zorlanırsınız.

Levent Gültekin; laik, Kürt, Alevi veya solcu mahallelerde hem dinleyici bulup hem de dinlenip ve takdir edilince buna dayanarak aynı şekilde diğer “mahallenin temsilcilerinin” de siyasi İslam - aşırı milliyetçileri hele hiç örneklemiyorum - mahalleyle diyalog kursun, önerisinde bulunuyor (s. 103-110). Oysa bir solcunun, bir Kürdün, bir Alevinin, yakınlarını arayan Cumartesi İnsanları'nın veya bir başka etnik veya dini azınlıktan birinin dindar bir mahallede toplantı izni alması, bir de dinleyici bulması, hele hele konuşma yapması ve takdir edilmesi aklınıza ve hayalinize sığabiliyor mu? Bunun böyle olmadığını, Kürt demokratik siyasetinden vekillerin Karadeniz gezisinde şiddete uğramasında gördük. Bunun böyle olmadığını 1993'te Sivas Katliamı'nda gördük...

O nedenle, pek çok insanın yanıldığı gibi Gültekin'in de ileri sürdüğü gibi bugünkü iktidarı destekleyen, sözüm ona gözü kapalı sıradan ve eğitimsiz halk değil. Son derece örgütlü ve siyasi güce sahip, ayrıca dini değerlerin olmazsa olmazı diye varsaydığımız 'merhamet' duygusundan yoksun bir kitle var ortada. Ali İsmail Korkmaz'ın sopalarla dövülerek komaya sokulmasını anımsayalım.

Gültekin'in *Yaklaşan Kasırga* adlı eserinde, “Tayyip Erdoğan'ın büyük oyunu” (s. 155-161) başlığı altında, mezhepler üstünde kurulan siyasi senaryoyu ortaya koyuyor. Ufkunu bu derece genişletmiş, sorumluluk bilincinde bir birey olarak da durum saptaması yapıyor: “[...] en büyük haksızlığın da Alevi toplum kesimine yapıldığının ve bu haksızlıkları sonlandırmanın hepimizin sorumluluğu olduğunun da farkındayım (s. 160)”, diyor. Böyle bir mantıklı değerlendirmeden sonra, haksızlık yapan toplum kesiminde, hangi çalışmalar yapılarak kafalardaki önyargıların azaltılabileceğini bekler okur. Ancak yazar, sınırlarını zorlayarak Alevi seçmenin hangi siyasi partiye oy vermesi veya vermemesi gerektiği gibi bir düşünce ileri sürüyor:

“Ama bunu aşmanın yolunun bir partide toplanmak olmadığını, hatta bu yolun onları daha da zor durumda bırakacağını çünkü mezhepçilik virüsünün zihin olarak Tayyip Erdoğan'a en uzak toplum kesimlerinin bile onun yanında toplanmasına neden olacağını, bunun en büyük

zararını da uzun yıllar yine Alevi toplum kesiminin göreceğini düşünüyordum (s. 160).”

Peki, bu “mezhepçilik virüsüne” kapılanlar ne zaman tedavi olmayı planlıyorlar? Bu gün şu hassasiyet söz konusu, diğer bir tarihte başka hassasiyetler olacak... Kaç yüzyıl daha beklenmesi gerek? “Muhafazakâr kesimde çok ciddi bir değişim başlamış (s. 47)”, diye birçok kez tekrar ediyor Gültekin. Muhafazakâr olmayanlar bunu nasıl fark edemediler? O nedenle, mağdur kadar, ancak öncelikle mağdur eden artık kendini bir gözden geçirip düzeltmeli.

İyi niyetli de olsa, aslında kimse kimsenin siyasi tercihini belirleyemez. Yüzyıllarca Alevilerin, inançlarını uygulamaları baskılandı. 1970’lerden itibaren sol kimliği benimseyen Alevi gençleri inançlarını değil sol ideolojiyi rehber edinince, Alevi örgütlenmesi ikinci bir durağanlığa girdi. Mahalleler-üstü siyasi örgütlenmeden sonra 12 Eylül cuntası sol kimlikte insanları yeniden - kelimenin tam anlamıyla - dini mahallelerine yöneltti. Bu yetmezmiş gibi kalkıp hiç kimse, Alevilerin - ben de belli bir partiye bağlılıklarını eleştirsem de - hangi partiyi seçeceğini söyleyemez.

Madem akıllı insanlarız ve “dilini biliyoruz”, dinci mahallelerin insanlarını, başta Aleviler olmak üzere Anadolu’nun diğer azınlık gruplarını da olduğu gibi kabul etmeye ikna edelim, bu doğrultuda uğraş verelim. Ekonomik mülteciliğin 60 yıllık geçmişi ile dini, dili ve kültürü farklı olan Türkiyeli göçmenler, sadece Almanya ile sınırlayacak olursam, kendi kimliklerini saklamadan Almanya’da esnafından polisine, oyuncudan yazarına, milletvekilinden bakanına kadar her makama ve statüye geldiler. Anadolu topraklarının kadim halklarından insanlar kimliklerini açıktan yaşayarak üniversitelerde bir bölüm başkanı dahi zor oluyorlar; hele bir siyasi parti lideri veya bir cumhurbaşkanı adayı olmayı dahi gündeme getiremiyorlar.

Sünni için de Alevi için de dindarlığın çözüm olmadığını artık sağır sultan duydu ve âmâ insan gördü. Gültekin de *Yaklaşan Kasırga* adlı eserinde bunu açık yüreklilikle dile getiriyor ve çok daha önemlisi, yaşam deneyiminde tanık olduğumuz, “dindar insanın merhametli” olmadığını teoriyle de destekliyor. *Yaklaşan Kasırga* adlı eserin “Din başka, ahlak başka” (s. 26-31) adlı alt başlığında, “Yaşadıklarım yani hayat tecrübem dinin insana bir ahlak kazandırmadığını gösterdi bana”, diyor ve devam ediyor:

“[...] yaşamı kurgularken dini referans alanların [...] dindarlığın ahlak olduğunu zannediyorlardı (s. 26).”

“Şöyle düşünüyorduk: Ülkede yolsuzluk var, adaletsizlikler var, haksızlıklar var [...]

Çünkü dinden uzaklaşıldı, Müslümanlık devre dışı bırakıldı, Allah korkusu yok edildi, dolayısıyla insanlar ahlaki hassasiyetlerini kaybettiler (s. 24).”

“İnsanlar dindar olursa liyakat sorunu olmaz, çalmaz, haksızlık yapmaz, insanlar dindar olursa Kürt sorununa sebep olan ayrımcılık olmaz (s. 25).”

“Böyle düşündüğümüz için de dine mesafeyi ahlaka mesafe, dini yaşama itirazı ahlaklı olmaya itiraz, hatta kötülüğü savunmak olarak görüyorduk (s. 25).”

“Değişim halindeki dünyaya, yaşama, değişmeyen, sabit kalan dini yorumlarla nasıl çözüm bulunacak meselesi üzerine de kafa yorulmuş değil (s. 25).”

Gültekin’e göre çözüm:

“Bana göre bir insanın ahlak, dürüstlük, nezaket gibi erdemleri kazanması, o insanın yetişme süreciyle alakalı.

İnsanın bu erdemleri kazanmasını sağlayan en önemli faktörlerin, yaşadığı toplumun yapısı, o toplumun yaşamını düzenleyen güçlü bir anayasa, sağlıklı bir eğitim sistemi ve bir kurallar silsilesi olduğunu düşünüyorum (s. 28).”

Gültekin’in hukuk devleti beklentisi görsel ve yazılı medyada sürekli altını çizerek vurguladığı kırmızı çizgisi. Önemli olan dünyaya hangi siyasi pencereden baktığımızdır. İnanç bu bakışı netleştirir de karartır da. 1970’lerin gençleri ile emekçiler sömürünün ve baskının olmadığı, özgürlük ve eşit yaşam temelinde bir dünya ve ülke hedefledikleri için bir araya geldiler. Kardeş Türküler grup üyeleri müziğin birleştiriciliğine inandıkları için bir araya geldiler. Gezi’de yaşam değerlerine, onuruna ve doğasına sahip çıktıkları için bir araya geldiler. Suruç’ta sosyalist gençler barışa, hümanizme ve sevgiye inandıkları için bir araya geldiler. Sadece kendi mahallemize değil, insanlığa yararlı ortak değerlerde bir araya gelmeyi amaçlamalıyız.

Önemli olan “mahalleler”, gettolar oluşturmamaktır. Çünkü yaratılan bu mekânsal sıkışıklık duygusu, düşünmeyi yasaklar, eleştirel düşünmeyi boğar. Bunun için de mahalleler-üstü hümanist görüşlerin, demokratik değerlerin gelişmesini sağlamalıyız. Gültekin’in dediği gibi, en radikal İslamcısı dahi neden şariat veya siyasi İslam’la yönetilen ülkelere değil de, aslında yaşam biçimi ile mücadele ettiği batılı ülkelere göçüyor?

Kaynakça

Levent Gültekin. *Yaklaşan Kasırga*, İstanbul: 2022.